ՏՊԱՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԽՈՀԵՐ

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅՆՈՒԹԻՒՆ, ԱՐՑԱԽ, ԲԱՅՑ ՆԱԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ

– Մունք կնահա՛տում ընք սփուռքի մուր կուսակցութիւններանց էկօրէր,– Ղարաբաղի բարառով կը սկսի խօսել Իկոր Մուրատեան: Ապա, տեսնելով որ այնքան ալ հեշտ պիտի չըլլայ ոչ մեզի եւ ոչ ալ իրեն համար՝ կ'անցնի ռուսերէնի, օգտուելով Թարգմանիչին պատրաստակամութենէն: Շուրջ քառասուն տարիկան արցախեցի այս հայորդին. մօտաւորապէս 25 տարի ապրած է Ղարաբու եւ լաւ կը ճանչնայ Թուրքն ու Թրքութիւնը: Մասնագիտութեամբ տնտեսագէտ՝ ապշեցուցիչ է իր իմացութիւնը Ներքին Սիփոքի մասին, Խ. Մուրատեան պայմաններու մէջ, մինչդեռ մենք՝ ինկուպատորի (հաւկիթէն ճուտիկ արտադրող մեքենայ) օրէնքով...»:

Ինք ալ մերժուած մը, «դաւաճան» մըն է «Ղարաբաղի Ցանձնախումբ»ի թեկնորներուն համար. «Սակայն, կ'աւելցնէ անհիմնապէս, ամբողջ Ղարաբաղն ու Հայաստանը, բացի Երեւանէն, զիս

Երիտասարդութիւնը միշտ ներկայ է հրապարակին վրայ՝ հարցադրելու, վիճելու եւ պահանջելու համար:

տարածքին սփռուած հայազգայիներու թիւին, զրաղումին, տնտեսական կազմութեան չափին մասին: Իրմէ կ'իմանանք, օրինակ, թէ Սուսկայիթի 18 հազար հայութիւնէն միայն 900ը մնացած է հոն, անոնք ալ՝ ծանր հիւանդներ, տարեցներ, թմրամոլներ կամ դատական հետապնդման ենթակայ քրէական յանցագործներ: Մրնացեալները զաղթած են Խ. Հայաստան, Հիւս. Կովկաս, Միջին Ասիա, Մոսկուա եւ որոշ թիւ մը՝ Ղարաբաղ:

Խօսելով սփիւռքահայութեան դիրքորոշումին եւ յատկապէս հայկական կուսակցութեանց մասին, Մուրատեան կ'ըսէ. «Դուք չատ դիւանագէտօրէն կը ժամանեք հարցերուն, եւ ընդհանրապէս՝ սփիւռքահայերդ մեզմէ մի քանի գլուխ բարձր էք ձեր քաղաքական ժամանակութեամբ»: Ու նկատելով մեր հարցական հայեացքը՝ կը շարունակէ. «Ինչի որ դուք կ'ապրիք ու կը գործէք նուազկիներու (կոյս անատառներ) օրէնքներով, աւելի ադամ ուիթը օգտագործել համազգային այլ հարցեր արծարծելու համար: «Ինքնորոշում» խմբակը մանաւանդ, շեղեց շարժումը: «Այժմ, կ'ըսէ, մեր ժողովուրդին գերագոյն հոգը պէտք է ըլլայ, ինչպէս բաղմաթիւ ուրիշ ժողովուրդներու պարագային, ազգային վերապրումը: Եւ ներկայիս հայութիւնը աւելի մեծ առիթ (իր բառով՝ շանս) ունի վերապրելու՝ քան եթէ անկախ ըլլար Հայաստանը: Սակայն, կ'աւելցնէ իսկոյն, անկախութեան դադափարը կ'ընդունին:» Ցեղափոխութիւնը ինք իր դատակնռ՞ը կը լուծէ – Մուրատեան անվրդով կը պատասխանէ, թէ բուն շարժումը տակաւին չատ հեռու է ինքզինք սպառելէ...

Պատասխանելով այլ հարցումի մը, կ'ըսէ թէ Հրապարակի տղոց «անկախանալու» ձգտումը ոչ թէ սրխալ՝ այլ դժբախտութիւն է մեր ժողովուրդին համար: Անոնք չէրցան անհրաժեշտ խորութեամբ ըմբռնել Ղարաբաղի հարցը եւ սկսան ա-

Ալ. Սպենդիարեան՝ կարծէք ինք ալ կը սգայ Սուսկայիթի զոհերուն եւ կը յօրինէ նոր «Էլեկիա» մը:

ռաջ՝ ինքնորոշումի գաղափարը ինքնամեկուսացման, ինքնամեկուսացման ուղիներ ընտրելով, ինչպէս՝ Հիւսիսային Ղարաբաղը, որուն ազգային պատկանելիութեան խնդիրը պէտք է իսկոյն կցել Արցախեան Թրքաձրարին, նմանապէս՝ Շուշիի պարագան, որ այժմ ամբողջութեամբ անցած է ազերիներուն, հայերը հոնկէ բռնութեամբ զուրս դնելէ ետք: Պէտք է հիմնարծարծել այս եւ նման հարցեր: Կը բացարձրէ թէ ճիշդ հո՛գ է որ սկսած է տարակարծութիւնը եւ Հրապարակի ներկայ տղոց միջեւ, որոնցմէ Վազգէն Մանուկեանը, օրինակ, «ետեմբերեան բաղմամարդ հաւաքներէն մէկուն ընթացքին յայտարարած է, վկայակոչելով... Թուրքն փաշան, թէ հայ ժողովուրդը չունի յաւիտենական բարեկամներ եւ յաւիտենական թշնամիներ, այլ՝ յաւիտենական շահեր: Հետեւաբար, բաած է ան, կարելի է լեզու գտնել եւ համագործակցիլ... Թուրքիոյ հետ:

Առիթ եղաւ նոյն վկայութիւնը լսելու նաեւ ուրիշներէ, ինչպէս՝ Սիլվա Կապուտիկեանէն, որ ընդվզած հարց տուաւ է անգլերէն վրայ, զինք սուլոցներով ընդուած ամբոխին առջեւ. «Բայց դուք նայի՞լ էք քարտէզին... Ի՞նչպէս էք պատկերացնում Հայաստանի գոյութիւնը թշնամական այդ միջավայրում... Սովետական Միութի՞ւնն էլ թշնամի դարձնենք մեզ»: «Այդ քարտէզի վրայ ինչ կայ որ», եղեր է պատասխանը Վ. Մանուկեանին...

Դառնացած ու վրդովուած է նաեւ Վազգէս Պետրոսեանը: «Ես իմ զրքում (խօսքը կը վերաբերի իր «Կրակէ շապիկ»ին) դնել էի մի բարի թուրք եւ հնարաւոր էի համարել նրա անունը մի օր արձանագրել պատի վրայ: Դրա համար ուզում էին ինձ խաչը բարձրացնել: Մինչդեռ էդ երիտասարդը առաջարկում էր դաշնակցել Թուրքիայ հետ, եւ... Օփերայի հրապարակում հաւաքուած 200 հազար մարդուց մի ծպտուն, մի սուլոց անդամ չլսուեց»:

Պաշտօնական տեսակէտը այն է, թէ անջրպետ գոյութիւն չունի պետութեան եւ ժողովուրդին միջեւ՝ ինչ կը վերաբերի բուն հարցին: Կառավարութիւնը ինք է որ կը զրաղի Արցախով, մինչդեռ Հրապարակի մարդիկը կը ձեւացնե՛ն թէ կը զրաղին: Սուրէն Յարութիւնեան քանիցս դիտել կուտայ, թէ ժամանակն է «հրապարակային հայրենասիրութիւնից» անցնելու գործնական հայրենասիրութեան, եւ թէ Հրապարակի աղմուկը պարզապէս կը խանգարէ Արցախի հարցին լուծման, զոր կարելի էր ձեռք ձգել, ըստ պետական ձեռք ձգել, ըստ պետական տակաւին անցեալ ամիս:

Իր հերթին, Հայաստանի կենտկոմի նոր քարտուղար Գալուստ Գալոյեան զրոյցի մը ընթացքին կը յայտարարէ, թէ ճիշդ է վիճակը յուսահատական ձեւով ներկայացնելը: Ըստ էութեան, կ'ըսէ, խզում չկայ պետութեան ու ժողովուրդին միջեւ, այլ անջրպետ գոյութիւն ունի Հրապարակի անպատասխանատու տարրերուն միջեւ: «Այսուհանդերձ, կ'աւելցնէ ան, երբ մենք չենք ուզում վարչական եւ խիստ ձեւով լուծել նրանց հարցը, որոշ մարդիկ սխալ են մեկնաբանում եւ այն վերապրում մեր ակարութեանը: Մինչդեռ մեր կառավարութիւնը երբեմն նոյնիսկ ինքնամիրաւորանքի հանգոյ հանգուրժողութիւն է հանդէս բերում, քաջ գիտնալով որ անցման չրջան է: Երբ գեկավարութեան առջեւ գրուում է ժողովրդի բախտը, պէտք է վարի պետական ճիշդ քաղաքականութիւն, որ համապատասխանի մեր սպայնի շահերին: Եթէ այսօր երբեմն մեզ լաւ չեն հասկանում եւ նեղում եւ դրում, ապա դա մեծ նշանակութիւն չունի: Մենք չենք կարող ենթական տակ սխալ քայլ թոյլ տալ եւ ստանալ ժողովրդի ծափահարութիւնները: Վազը նոյն այդ ժողովուրդը զարձեալ մեզ պիտի միգարդի, եթէ այսօր մենք սխալ քայլ կատարենք: Ծափ չահելու համար մենք չենք կարող սխալ գործել: Վազը պատմութիւնը մեզ պիտի դատի, եթէ այսօր մենք գեկավարենք այսրոպական ձեւերով: Չի կարելի լոզունգներ տալ՝ որոնք իրագործելի չեն: Եւ ժողովուրդը այժմ սկսել է մեզ աւելի լաւ հասկանալ»:

Նոյն կարծիքին են սակայն հայրենի մեր մտաւորականներէն շատեր: Անոնք կը պնդեն թէ խզումը գոյութիւն ունի պետութեան ու ժողովուրդին միջեւ, մտաւորականութեան ու պետութեան միջեւ, թէեւ կը հիշատնեն նաեւ, թէ ճիշդ կարգադրութիւն մը եղաւ, երբ Ս. Յարութիւնեան կենտկոմի մէջ իրրեւ օգնական անդամ բերաւ մտաւորական մը՝ Ակադեմիկոս Գ. Գալոյեանը, որուն անցեալ վարկը մաքուր է, կ'ըսեն: Ըստ իրենց, գեկավարութիւնը բաղմաթիւ առիթներ «ձեռքից բաց թողեց»,եւ ոչ միայն Կ. Դեմիրճեանի ժամանակ: Մեր գեկավարութիւնը «ոնց որ պէտք էր» ակր չհանդնեցաւ Արցախի հարցին, ոչ այ՝ Սուսկայիթի ցեղասպանութեան ու մանաւանդ՝ Մասիսի կարի ֆապրիկայի ոճրային թունաւորման փաստին: Մինչդեռ Վազգէնովը, Ասրիպէշեանի Ա. քարտուղարը, հարցերը լրիւ իր ձեռքը կեդրոնացուցած՝ կը հետապնդէ անխոնջ, մտզոգ բանելով Պաքուի ու Մոսկուայի միջեւ, լկտիօրէն արդարացնելով ու պաշտպանելով իր ցեղակիցներուն ոճրային ու ցեղասպանական պայքարները անդամ: Իսկ մեր բեմները, կը պնդեն, ենթակայ պաշտօնական հոգեբանութիւնն հանդէս կը բերեն:

«Ղեկավարը փոխուելայ գեկավարութիւնը գեռեւս ոչ», զէպպէկ կերպով դիտել կուտայ հաւաքնի մը տաւորականներէն մէկը, սակայն չատ անբաւարար զրելով Ռ. Ազրուժանեանի փոխարինումը Գ. Գալոյեանով կամ հանրապետութեան դատախազի եւ օգնականներուն գործէ արձակումը: Ուրիշ մը, աւելի բանիմաց, դիտել կուտայ թէ հաւաքնի մեր պետական գեկավարութիւնը անցնող 70 տարիներուն կրցած ժողովուրդին հետ խօսիլ սորվիլ, զանգուածներ շարժող, առաջնորդող խօսքեր ասել: Ինքզինքին ցուցուած ադիթը՝ բաց եւ անմիջական խօսակցութիւն վարելու ժողովուրդին հետ. Ահա՛ թէ ինչու, ինքզինքնէ ան, բոլորովին անփորձ եկած ու զրաւած Հրապարակը, ժողովուրդը տարուբերելով իրենց չարաշուած եւ անմարսելի զաղափարներով: Պետութիւնը ինք է մեղաւոր, որ իր բացակայութեամբ ապիտուտուս կարգ մը ծայրայեղականներու, ինչպէս՝ Պարոյր Հայրիկեանի «Ինքնորոշում» շարժումի»ի հետեւորդները, որ գրաւեն Օփերայի հրապարակը, մինչդեռ ժողովուրդը մինչեւ Մայիսի կէսերը զանոնք բոնի՝ ուժով կ'առնէր ամպիոններէն:

Մտաւորականները, ինչպէս պետական մարդիկ, համաձայն չեն այն պնդումներուն, թէ խզում կայ նաեւ իրենց ու ժողովուրդին միջեւ: Իսկ ինչ կը վերաբերի իրենց եւ պետութեան յարաբերութիւններուն, թէեւ զոհունակութիւն կը յայտնեն Ս. Յարութիւնեանի կատարած առաջին քայլերուն եւ մանաւանդ մտաւորական չրջանակներու հետ անոր ունեցած հանդիպումներուն համար, սակայն չեն ծածկեր նաեւ իրենց մտահոգութիւնը, որ վարչամեքենային «հին զարերը» չուտով կրնան չրջապատել զինք եւ խզում յառաջացնել անոր եւ իրենց միջեւ... Սակայն փաստը, Օփերայի հրապարակի, փաստը ցոյց կուտայ, թէ որչափի խզում կայ նաեւ մտաւորականութեան ու ժողովուրդի կարեւոր հատուածի մը միջեւ: Մեր մտաւորականներուն կարեւորագոյնմասը այսօր իր բախտին մէջ դած է Թատերական հրապարակի մեր ժողովուրդը, լե�է զայն անփորձ եւ երբեմն անպատասխանատու տարերուն ձեռքը, փոխանակ անընդմիջելի կապը, հաղորդակցութիւնը մշակել ժողովուրդին ու պետութեան միջեւ, ազգային եւ մէկուն եւ միւսին վրայ: Անոնցմէ գլխաւոր փաստ մը ինքնամեկուսացումն զգացած է էական պրտ կատարելով, Արցախի մեր ժողովուրդին իրական օգնութիւն ցոյց տալով, սակայն կը քննադատի Օփերայի հրապարակի դիշեր ու ցերեկ աբիւն մնալը, երեսասարդութեան հանդիպելէ, երեկոները հոն հաւաքուած մեր ժողովուրդին հետ երկխօսութեան մտնելը, գրոզի, արուեստագէտի գիտնականի հատու եւ պարզ ծառ պատգամը տալէ: «Մեր այլեւս չեն ընդունում այն տեղ ինքնասիրական զանգատում կարելի չէ պատասխանատուութիւնէն խուսափիլ» ասելէ հրապարակը:

Իսկ հրապարակին ամբողջական լուսանկարը մենք պիտի տես դարձնենք Շաբաթ, Հոկտեմբերին:

Յ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

(Շար. 3)